

Ekskluzīvi!

Les Nouvelles Esthétiques Latvia
sāk publicēt nodaļas no
Konstantīna Bogomolova
topošās grāmatas

Turpinājumu lasiet
nākamajos numuros

Modes forma

Pirms pusgadsimta atbilde uz šo jautājumu aprobežojās ar skaidrām rekomendācijām par svārku garumu, diviem trim moderniem siluetiem, auduma krāsu gammu un faktūru, papēža augstumu, frizūras formu un lūpu krāsas gammu. Respektīvi, toreiz mode tika definēta ar konkrētu modernu formu uzskaitijumu. Forma – tas ir pirmais un zemākais attieksmes pret modi limenis, kurš līdz pagājušā gadsimta 70. gadiem cilvēci bija praktiski vienīgais modes izteiksmes līdzeklis.

50.–60. gadus pieņemts uzskatīt par XX gadsimta modes augstākā uzplaukuma periodu. Tomēr īstenībā tas bija tikai viena modes līmeņa – formas – absolutizācijas periods. Pagājušā gadsimta vidus modelētājiem izdevās praktiski katru piespiest nostāties rindā pēc modernās formas, kas tobrīd bija pasludināta par trendu. Par svarīgākajām modes iezīmēm tika sludināta NOVITĀTE un MAINĪGUMS, kas vislabāk atspoguļojās slaveinājā Žana Kokto frāzē: „Modei var piedot visu, jo viņa taču mirst tik jauna!“

Modems griezums, moderns garums, moderna krāsa... Tev tam visam ir jābūt, ja vēlies izskatīties mūsdienīgi. Citu ārējā tēla vērtēšanas kritēriju vienkārši nebija, bet labākais kompliments par ārieni tika izsmelts ar vārdiem: „Jums ir labs drēbnieks! Jums ir labs frizeris!“ Tolaik labs frizeris bija tas, kurš savlaicīgi uzzināja par pēdējām tendencēm Parīzē un ātrāk par citiem spēja tās iemiesot savu klientu matos. Un viņam nevajadzēja satraukties, vai jaunā frizūra piestāvēs klientes jaunajai kleitai. Noteikti piestāvēs! Ja, protams, viņa ir paguvusi pasūtīt jaunu kleitu pie laba drēbnieka.

Būt par labu drēbnieku vispirms nozīmēja būt informētam par modernākajiem fasoniem Parīzē. Tolaik reālie modes diktētāji bija daži Parīzes „kulturē“ – Dior, Chanel, Balenciaga, bet tūkstošiem



Mūsdienī modes konceptcija un paradoksi

„Kas šodien ir mode?“
Šis jautājums cilvēci satrauc
jau divus tūkstošus gadu –
kopš Romas impērijas laikiem.
Un kā uz to varētu
atbildēt šodien?

Dr. Konstantīns Bogomolovs,
modes analītiķis
(Rīga, Latvija)

beznosaukuma drēbnieku visā pasaulei tikai adaptēja saviem klientiem Parīzes augstos standartus. Ne jau nejauši modes žurnālu galvenais saturs bija apģērbu modeļu skices un piegrieztnes, bet grāmatas ar tādiem raksturīgiem nosaukumiem kā „50 jauni kleitu fasoni“ kļuva par bestselleriem, bet jau pēc gada – par nevienam nevajadzīgu makulatūru.

Šo laiku nereti mēdz dēvēt par modes zelta laikmetu. Un kā vēl! Nekad vēl modes dizaineri nav bijuši tik diženi, klienti – tik paklausīgi, bet mode – tik preciza un saprotama. Orientēties modē nozīmēja tikai vienu: savlaicīgi saņemt pēdējos jaunumus no Parīzes – par modernu griezumu, modernu garumu, modernu krāsu... Taču zelta laikmetam bija arī medaļas otra puse.

Izšķirstīsim vecos ģimenes albumus! Tipisks grupas foto: pedagoģiskā institūta 1965. gada absolventes. Meitenes ar ziediem un diplomiem rokās uz centrālās ieejas fona. Visas krimplēna kleitās, kuru garums – 10 cm virs ceļa. Visas laka kurpēs ar paresnīnātu 5 cm augstu papēdi, bet purngals – karē formā. Visām ir frizūra ar sasukājumu „bebeta“, gaiša perlamatra lūpu krāsa un plata melna kontūra uz acu augšējiem plakstiņiem. Tikai piecām meitenēm no visas kompānijas tas piestāv. Par ko tad ir soditas pārējās piecpadsmi? Viņām vienkārši nepaveicās: 1965. gada modernās formas nesakrita ar personīgajām.

Modes līnijas diktatūra, tāpat kā jebkura cīta, uzsپieda diskrimināciju, kas slēpta aiz vienlīdzības ilūzijas. **Modes forma nebija vienkārši skaists attēls žurnālā, bet priekšraksts, kas ir jāizpilda!** Lai par to pārliecinātos, nēsim par piemēru svārku garumu, kas visos laikos ir uzskatīts par sieviešu modes barometru. Vai modē ir radikāls mini? Protams, bez tā nav iedomājams disko stils. Un kas ar garumu, kurš „spēlējas ar ceļgalu?“ „Jā, arī tā ir klasika,“ teiks vairums. „Tas ir bijis, ir un būs.“ Un kā ar midi? Obligāti! Tas ir ideāls romantiskam siluetam. Un nedaudz virs potītes? Un maksī? Jā! Pievienosim šim sarakstam vēl piecus sešus starpvariantus, ko izlaidām, un varam secināt: modē ir jebkurš svārku garums. Var teikt arī citādi: šodien moderno garumu sieviete nosaka nevis pēc žurnāliem, bet stāvot un eksperimentējot spoguļa priekšā.

Protams, mūsdienī visatļautība neiestājās vienā dienā – tas ir modernu formu mainīšanās rezultāts visa XX gadsimta garumā. Piemēram, 20. gados modē ienāca garums līdz ceļim, turklāt tas attiecās ne tikai uz kostī-

miem un mēteljiem, bet pat uz vakarkleitām un kāzu kleitām. 30. gados tas jau tika uzskatīts par vecmodīgu, toties modē nāca midi. 60. gados modē bija mini, bet 70. gados atgriezās midi garums, ko sāka apzīmēt ar vārdu „retro”. Loks noslēdzās: jaunu garumu izdomāt vairs nav iespējams. 90. gadu vidū mēs atklājām, ka modē ir jebkurš garums, jebkurš siluets un jebkura frizūra. Un tas viss nav nekas jauns, tas viss jau kādreiz ir bijis... Gadsimtu mijā mēs atcerējāmies vietas formas, kādas cilvēce ir radījusi pēdējo 100 gadu laikā. Tās atgriezās, sniedzot mums izvēles brīvību, vienlaikus zaudējot skaidru orientieru lomu.

Moderns stils

Atverot 70. gadu žurnālu „Burda Moden”, pirmajā lappusē redakcijas kolonnā mēs noteikti ieraudzīsim Ennes Burdas kundzes vēršanos pie lasītājām: „Dārgās sievietes! Pirms meklēt piegrieztnei šajā žurnālā, jums ir jāizvēlas savs stils. Šodien modē ir šādi stili...” Tam sekoja aktuālako sezonas stilu uzskaitījums, piemēram, eleganta klasika, romantiskais stils, folkloras un retro stils (dažreiz šim stilam tika pieskaitīts „fantaisie”, uz ko attiecināja visu, kas neietilpa pirmajos četros). Katrs no šiem stiliem ietvēra kaut kādu konkrētu formu kopumu. Piemēram, elegantisks – angļu žaketi, taisna griezuma svārkus, tīvu, kurpes laivījas un matu griezumu „pāžs”, savukārt romantiskais stils – šifona kleitu, volānus, mežģīnes, atvērtas kurpes un vījīgas matu cirtas līdz plēciem.

Tomēr galvenais te bija tas, ka tagad sieviete varēja izvēlēties, nu kaut vai no četriem variantiem. Tātad Stils kļuva par otru, augstāku cilvēces attieksmi pret modi.

Tomēr izturēties pret modi no stila pozīcijām cilvēkiem neiemācīja ne žurnāli, ne drēbnieki un pat ne stilisti. Par to mēs varām pateikties jauniešu ielas subkultūrām, kas sāka veidoties pēckara Eiropā un Amerikā, bet 60. gadu beigās jau ieguva draudīgu spēku. Teddy Boys, baikeri, bītnīki, stilīgie, hipiji – tieši viņi izlauza caurumu bezalternatīvajā modē, paturot tiesības saglabāt individualitāti. Pateicoties viņiem, 50.–60. gados līdzās oficiālajai parādījās arī ielas mode jeb antimode, kā to nevērīgi dēvēja masu mediji.

Jebkura gadījumā ielu stilu pārstāvji savu apgērbu par modi vispār neuzskatīja. Izdauzīti dīnsi, gari mati vai ādas jaka drīzāk bija revolūcijas simbols, protesta pret dzīves standartizāciju, nostādnēm un

buržuāziskajiem vecākiem zīmei. Taču cilvēkiem pirmo reizi radās ģerbošanās stila izvēles iespēja, ko toreiz varēja pielīdzināt izvēlei nostāties vienā vai otrā barikāžu pusē.

Modes industrija ātri izmantoja šo situāciju saviem mērķiem, padarot jēdzienu „stils” par galveno 70. gadu modes kategoriju. **Lielo tirāžu šūšanas grāmatu ar piegrieztnēm un fasonu skicēm vietā stājās izdevumi, kas demonstrēja modes stilos** (iespējams, arī Enne Burda spēja padarīt savu žurnālu par veiksmīgu finanšu projektu tieši tādēļ, ka sāka runāt ar lasītājām stila valodā). Galvenie modes produktu ražotāji individuālo ateljē vietā kļuva gatavo apgērbu firmas, savukārt Parīzes modelētāji deva priekšroku sevi dēvēt par stilistiem, nevis par „kuturjē”.

Arī populārais kompliments tagad skanēja citādi: „Jums ir ļoti labs stils!” Ģērbties gaumīgi nozīmēja prasmi apvienot lietas, ieturot vienotu stilu. Svarīgākie laba stila kritēriji bija tīriņa un pabeigtība. Vajadzēja atcerēties, ka, piemēram, somiņa garāsiksnā ir piemērota biķsēm, bet nekādā gadījumā ne angļu kostīmam, dīnsi ir jāvalkā nevis ar žaketi, bet tikai ar jaku un absolūti nepieļaujamī ir pie romantiskas kleitas vilkt sporta apavus. Eklektika, respektīvi, stilu sajaukums, tika uzskatīta par bezgaumības pazīmi, tā bija nepieļaujama, tāpat kā paša stila veclaicīgums.

Agrāk bija jādzenas pēc modes formas, bet tagad – jāseko modes stilu nomaiņai. Divas trīs sezonas – un tautiskais vairs nav modē, tā vietā nāk orientālais, safari nomaina militārais, bet pēc diskos seko jogings. 70.–80. gados stilu nāca modē un aizgāja no tās, gluži kā agrāk svārku garums un papēžu augstums. Kādi gan stili modē ir tagad? Var atbildēt ar vienu vārdu: visi! Jā, ar tiem notices tas pats, kas ar moderno formu. Esam atguvuši lietošanā visus stilos, kādi jebkad ir parādījušies: no minimālisma līdz glamūram, no tautiskā līdz afro, no hipiju stila līdz reivam, un pat jebkuras retrostilizācijas no aizpagājušā gadījumā līdz XX gadījumā sākumam. Esmu saskaitījis ap simts dažādu stilu un motīvu, ko izmanto mūsdieni mode. Daži no tiem gūst spēcīgu komerciālo akcentu vienā vai otrā sezonā, citi – uz īsu laiku noiet otrā plāksnē, taču tie visi ir dzīvi un šodien aktuāli. Taču galvenais – pagātnē palikuši 70. gadu priekšstati par nepieciešamību ievērot stila tīriņu un ieturētību. Visu var jaukt ar visu. Variantu ir tūkstošiem, precīzu recepšu nav.

Tātad cīņa par alternatīvu iespējām, sākot no tedijiem, modiem un stilīgajiem pagājušā gadījumā 50. gados, ir noslēgusies.

Precīzu direktīvu no sezonas uz sezonu vietā nākusi pilnīga visatjautība un tiesības uz individualitāti. Taču, iegūstot brīvību, mēs ar šausmām to nodēvējām par haosu, jūtoties pazuduši tik plaša diapazona izvēles priekšā.

Moderns imidžs

Patiensībā tas, ko pasteidzāmies nosaukt par haosu, nozīmēja pāreju uz jaunu kārtību. Ap pagājušā gadījuma 90. gadiem mēs izaugām līdz trešajam (augstākajam) līmenim attiecībā pret modi, un par tās galveno kategoriju kļuva imidžs. Šis vārds tulkojumā no angļu valodas nozīmē ‘tēls’, mēs to aizlienējām no teātra un literatūras, padarot par populārāko mūsdieni modes terminu.

„Jums ir stīlīgs imidžs!” mēs sakām šodien, vēloties izteikt kādam komplimentu. Taču tā nav tikai skaistu vārdu savienojumu mode. Imidžs atšķirībā no stila ir neatkarījams. Tas galu galā ietver ne tikai apgērbu, frizūru un grimu, bet arī pašu cilvēku – viņa ārieni, gaitu, balsi un uzvedības manieri, viņa sociālo statusu un attieksmi pret dzīvi.

Un kā ir mainījušās ilustrācijas modes žurnālos! Pagātnē palikušas statisko foto sērijas ar raksturīgiem virsrakstiem, tādiem kā „Moderni kostīmi rudens sezonai”. Tā vietā – imidža fotosesijas un sižētiski stāsti („fashion stories”), kas drīzāk atgādina psiholoģiskus portretus, nevis moderna apgērba fotogrāfijas.

Nu ko, tikt skaidribā ar mūsdieni modi kļuvis daudz sarežītāk nekā pirms pusgadījuma. Šodien tas nozīmē pārvaldīt visus trīs attieksmes pret modi līmenus: vispirms tā ir nepieciešamība orientēties stila imidžos, vienlaikus sekojot modernajām formām un aktuālajiem stiliem. Ignorēt komerciālo modi ir muļķīgi, taču kļūt par tās vergu – tas ir divkārši muļķīgi. Protams, kaut kādas formas un stili var būt aktuālāki vienā vai otrā sezonā. Daudzajos dāmu žurnālos mēs varam izlasīt padomus, ko līdzīgu šim: „Ja jums ir minisvārki, tad izmetiet tos! Šajā sezonā aktuāls ir midi!“ Tomēr šo aicinājumu nedrīkst uzskatīt par direktīvu, bet tikai par komerc piedāvājumu. Par izvēles kritēriju ir jākalpo nevis lietas aktualitātei vai pierībai trendam, un pat ne tās stila tīriņai un ieturētībai, bet tikai sava personīgā imidža harmonijai.

Atbildot uz mūžīgo jautājumu „Kas šodien ir modē?” – mēs sakām: modē ir individualitāte, modē ir tas, kas tev piestāv, modē – es tu pats.